

Historické základy environmentalizmu a environmentálneho práva (LI)

„*Hospodin Boh pojal človeka a umiestnil ho v záhrade Éden, aby ju obrábal a ochraňoval.*“ (Genesis 2/15)

Poznávanie vývoja environmentu, na ktorom sme bytostne závislí, nám každú chvíľu prináša nové vedomosti, ale aj záhady a existenčné otázky. Na mnohé z nich ešte nedokážeme odpovedať a väčšinu zo 7 miliárd obyvateľov Zeme bežne nezaujímajú ani tie vážnejšie ostatné. Žijú svoj

A) Neznámy Olmek (Mexiko, medzi 900 - 300 pred n. l.), B) Záhadná rytina na sarkofágu vládcu K'inch Janaab Pacala v Palenque (Mexiko, 683), C) Mayska stéla Waxak'ajun Ub'ah K'awiil, kráľa Copánu (Honduras, 721)

každodenný život, bez uvedomovania si závislosti od slnečného žiarenia, gravitácie a geotermálnej energie Zeme, jej rotácie okolo osi a obehu okolo Slnka, od fotosyntézy a kyslíka v ovzduší. Kým nedochádza ku kritickým zmenám, nedostatočnosti až zániku týchto **nevyhnutností environmentu pre život**, všetci ich vnímajú ako nemennú samozrejmosť. Okrem enormného množstva v podstate bezvýznamných vecí a záležitostí – objektov (predmetov) a javov (úkazov a udalostí) tzv. civilizačného pokroku (tvorby kultúry) naďalej (rovnako ako pri vzniku druhu Homo sapiens sapiens a jeho predchodcov) nepretržite všetko podriaďujú **základným biologickým potrebám** (jedeniu, pitiu, vylučovaniu, spaniu a rozmnožovaniu), bez ktorých by ľudstvo vyhynulo. K týmto potrebám priradujú (nezriedka bez uvedomenia si) pre ne nevyhnuté priestorové podmienky – **environmentálnu bezpečnosť, environmentálnu vhodnosť a environmentálnu využiteľnosť**. Úplne prirodzene túžia mať (v rámci akoby nemenej geobiologickej reality, permanentne a priamo limitujúcej ekonomickú a sociálnu situáciu) pre svoj život (na rôznych úrovniach poznania a nárokov vedúcich neraz k chamtivosti, násiliu až zločinosti) trvalo bezpečné, vhodné a využiteľné životné prostredie, pričom sa snažia (často na úkor iných a prevažne už oneskorene alebo v hodine dvanástej) z neho **eliminovať biologické, chemické a fyzikálne rizikové faktory**, ktoré spôsobujú ujmu na majetku, ohrozenie zdravia až predčasnú smrť. Prítom si neuvedomujú, že **environmentálna bezpečnosť** nezahŕňa len prírodné pohromy, „čistotu“ anorganických zložiek životného prostredia, zdravotnú nezávadnosť potravín, nápojov, látok a rôznych materiálov, bezporuchovoť a kvalitu stavieb a zariadení, ochranu pred žiareniami, vibráciami, hlukom a pred inými organizmami (dnes najčastejšie mikroorganizmami). Jej súčasťou je aj ochrana človeka pred človekom, teda eliminovanie kriminality a takých sociálnych javov, ktoré neprirodzene znižujú počet jedincov ľudskej populácie ako prvkov v jej ekosystéme (napríklad vraždami, genocídami, democídami, vojnami a inými agre-

siami) a bežne životnú úroveň jej menšej – väčšej časti (až na hranicu možnosti zaoštarania si denne potravín a vody na prežitie). Neraz sa to stáva aj v regiónoch (štátoch), kde využiteľnosť životného prostredia považujeme za dostatočnú až nadpriemernú pre počet ich obyvateľov. V rámci nej nejde len o neracionálnu exploatáciu prírodných zdrojov (nerastov, lesov, pôdy, niektorých druhov organizmov...), obdobne ako v minulosti zo slovenských banských miest alebo z kolónií s ich následným vývozom ako prvotných surovín (napríklad striebra z Bolívie, medi zo Zambie, zlata z Juhoafrickej republiky, coltanu z Konga, dreva z Brazílie...), ale aj o obmedzovanie prístupu občanov k ich vlastnému environmentu a jeho bohatstvu, až k ich zotročovaniu. Človek sa takto zaraďuje medzi exploatované zdroje, dokonca miestami sa fyzicky (prácou, ale aj vlastným telom) stáva predmetom obchodu – komoditou/ tovarom. V takých prípadoch jeho environment možno porovnať klietkam odchytených živočíchov alebo výbehom hospodárskych zvierat.

Environmentálna vhodnosť začína už od obsahu, štruktúry a vzhľadu interiéru obydli alebo iného objektu pre aktivity a záujmy človeka, pokračuje cez jeho umiestnenie v krajine – mestskom alebo vidieckom životnom prostredí. Často závisí od geografických podmienok/daností (inak sa žije v džungli ako vo veľkomeste, inak na púšti ako pri vode), spôsobu života (niekomu postačuje chatrč, iný chce mať palác), hospodárskych a sociálnych možností a potrieb, uplatňovania a dodržiavania racionálneho územného plánovania ako jedného zo základných nástrojov environmentálnej politiky v prospech celej verejnosti (komunity obce až spoločnosti štátu). Opozitami uvedených podmienok ako predpokladov zabezpečenia **environmentálnej únosnosti** (neprekročenia hraničných limitov, za ktorými vplyvom devastácie environmentu a zhoršovania jeho stavu dochádza spravidla k úpadku životnej úrovne, ale aj k jeho nevyužiteľnosti až k zániku, ktorý sa prejavuje neobývateľnosťou až neživotodarnosťou priestoru), sú **environmentálna nebezpečnosť, environmentálna nevhodnosť a environmentálna nevyužiteľnosť**. Tieto faktory vedú k premene životného prostredia na **neživotné prostredie človeka** v miestnom, regionálnom až celosvetovom rozsahu, dokonca môžu viesť k vzniku **neživotného prostredia väčšiny alebo všetkých organizmov** – k zániku života na planéte Zem. Ak vylúčime akékoľvek nečakané katastrofické javy (globálna jadrová smrť, zrážka s iným kozmickým telesom...), táto premena sa začína postupne na niektorých miestach (nielen ešte nedávno na „Sahare“), kde vedie najskôr k výraznému úbytku jedincov v populácii (komunitě) až k jej vyhynutiu. Inou možnosťou je z takýchto alebo

iných dôvodov **migrácia do iného životného prostredia**, kde túto novú domovinu migranti mierumilovne alebo dobyvateľsky obsadia. Väčšinou sa vynasnažia tento environment kolonizovať (napríklad v Amerike za cenu doteraz najväčšej democídy jej pôvodných obyvateľov, prípadne ich zotročením alebo nahradením dovozom a využívaním otrokov) a mociensky ovládnuť (v histórii to viedlo k zániku mnohých miestnych kultúr a regionálnych civilizácií). Súčasná environmentálna situácia si v blízkej budúcnosti zrejme vyžiada **adaptáciu viacerých národov na zmenu klímy**, dokonca v prípade zvýšenia hladiny svetového oceánu opustenie svojho súčasného ostrovného alebo pobrežného environmentu a presťahovanie sa do vyšších polôh aj medzi iné národy (napríklad solventnejších Holanďanov asi do Podunajskej nížiny v blízkosti Gabčíkova alebo Východoslovenskej nížiny v okolí Zemplínskej Šíravy). Bezpečnosť, vhodnosť, využiteľnosť a únosnosť životného prostredia sa zrejme zmení aj **vplyvom demografického vývoja**, ktorý neovplyvní len početnosť populácií v niektorých regiónoch, ale aj ich národnostné zloženie, Slovensko nevyvímajúc, čo sa odrazí na zmene životnej úrovne, správania sa a spôsobe života. OSN uvádza, že v prepočte za každú sekundu sa na Zemi rodí 2,2 ľudí, pričom 1 miliarda (sedmina) obyvateľov tejto planéty nemá prístup k dostatku potravín a k čistej (nezávadnej) vode, milióny žijú na hranici chudoby alebo ešte horšie – živia. Okrem toho značná časť ľudstva neprispieva k racionálnej produktivite (nechce alebo sa nedokáže podieľať na zmyslupnej tvorbe a ochrane skutočných hodnôt, parazituje alebo sa zaoberá neproduktívnymi až úplne zbytočnými činnosťami, prevažne založenými na hrách, byrokracii a ľudskej hlúposti, prípadne úpadkovými aktivitami až za hranicou zločinnosti). Prítom pri mortalite (zomretí) 1,7 osoby za sekundu sa dá predpokladať, že natalita vzrastie na 3,9 osoby za sekundu a počet obyvateľov Zeme tak v roku 2050 dosiahne 9,1 miliardy. Tí sa budú musieť zmestiť do rozlohou rovnakého, ak nie zmenšeného environmentu, ktorého únosnosť a kvalitu (environmentálnu bezpečnosť, vhodnosť a využiteľnosť) pri súčasnom stupni poznania, expanzii niektorých etník a pri naivnom glorifikovaní trhovej ekonomiky dnes ešte vôbec nedokážeme ani len odhadnúť. Určite však dôjde k úbytku až k **vyčerpaniu využiteľných neobnoviteľných prírodných zdrojov**. Pri pokračujúcej populačnej explózii a nezmenenom spôsobe života (doterajšieho koristníckeho bezohľadného alebo hedonistického správania sa) môžeme očakávať **ďalšie zmenšovanie rozlohy pevniny so životným prostredím** (absolútne i relatívne), **drastické dôsledky zmeny klímy, zánik viacerých prirodzených ekosystémov, prírodných a kultúrnych hodnôt, úbytok biologickej, krajinej a kultúrnej diverzity** aj ako potenciálu pre vedomostný rast. Nemožno vylúčiť ani **hospodársku krízu** (v dnešnom chápaní) už ako nepretržitý jav a dôvod na obhajobu neschopnosti riešenia problémov, **sociálne otrasy**, vedúce k ďalším migráciám (Kam?), ale tiež k nárastu kriminality, štrajkom, revoltám, anexiám, ozbrojeným konfliktom až vojnám. Svet sa mení a zmení, čo predpovedali aj mudrci starých Sumerov, Egypťanov, Číňanov a Mayov. Ani tí však netušili, že koncom roku 2012 bude najväčšími finančnými rezervami (2,5 bilióna eur) a najväčšou

armádou (2,3 mil. vojakov s armádnym rozpočtom 112 miliárd eur) disponovať komunistická Čína (pre porovnanie USA 1,5 milióna vojakov, ale s rozpočtom 565 miliárd eur; EÚ 1,62 milióna vojakov s rozpočtom 194 miliárd eur) s 1,3 miliardou obyvateľov, hospodárskou silou 9 biliónov eur, nárastom ekonomiky za predchádzajúci rok 9,2 %, nízkou nezamestnanosťou 6,5 %, vysokým exportom 1,5 bilióna eur a pomerne nízkym importom 1,4 bilióna eur (pre porovnanie USA 314 miliónov a EÚ 504 miliónov obyvateľov, hospodárskou silou USA 12 biliónov a EÚ tiež 12 biliónov eur, avšak nárastom ekonomiky len 1,7 % a 1,6 %, nezamestnanosťou až 9 % a 9,5 %, exportom 1,2 bilióna a 1,4 bilióna eur, importom 1,75 bilióna a 1,57 bilióna eur). Ani Sibylla nevedela, že druhým najľudnatejším štátom sa stane India (aj bez Pakistanu) a ako vzrastie viera v Allaha a moc islamu. Azda počula o Perzii, ale určite nevedela nič o Brazílii, Japonsku, Juhoafrickej republike alebo Austrálii. Ani Marx a Engels nepredpokladali vznik a rozpad Sovietskeho zväzu alebo pozíciu súčasnej Ruskej federácie ako ďalšieho „veľkého hráča“ svetovej ekonomiky a environmentálnej bezpečnosti. Zaručia ju Si Ťin-pching, Barack Obama, Vladimir Putin alebo lídri EÚ; dobrým slovom generálny tajomník OSN či pápež spolu s ďalšími predstaviteľmi svetových náboženstiev? Vývoj takto môže dokonca preukázať, že **trvalo udržateľný rozvoj, zelený rast i demokracia** síce predstavujú vznešenú ideu naplnenia potrieb všetkých ľudí, akúsi nádej spravodlivosti a dodržiavania ich (ľudských) práv na báze slobody, vzájomnej tolerancie a rešpektu, no inak (na rozdiel od humanity) sú len ilúziou odtrhnutou od reality. Pojem „**konkurencieschopnosť**“ nadobudne asi iný význam než dnes (zrejme opäť biologický). Možno sa začne **éra novej morálky a kultúry** (snáď) podľa pôvodných podobných predstáv Budhu, Ježiša a Mohameda alebo ideí Alberta Schweitzera) na základe humanizmu, vedeckého poznania a racionálneho univerzálneho svetonázoru (napríklad environmentalizmu), uznávania vlády rozumu a duchovných hodnôt, koexistencie bez klasických biologických prejavov uplatňovania práva silnejšieho (charakteristického najmä u zvierat, napríklad vo svorku hladných, resp. inak neuspokojených psových šeliem). Aj keď sa môžeme pozeráť na takúto možnosť vývoja skepticky a s nedôverou, musíme brať na zreteľ, že **súčasná sociálna, ekonomická a environmentálna situácia vo svete sa už stáva „trvalo“ neudržateľnou** a vyžaduje si zásadné zmeny v myslení i konaní. Kým nebude neskoro, môžeme ešte nachádzať iné varianty riešení, avšak stále len v rámci dvoch kvalitatívne odlišných alternatív v určitom kvantitatívnom pomere. Tie predstavuje **životné prostredie ako dobro** (globálne pre záchranu ľudstva) a **neživotné prostredie ako zlo** (globálne vedúce k zániku ľudstva). Ak sa svet podriadi primitívnym ekonomickým špekuláciám a mocenským túžbam, podporovaným politickými prísluhočmi s hlbokým predklonom, nevyhrá dobro, ale zlo (postupne aj v celosvetovom rozsahu). A na hľadanie riešení – východísk z krízy a novej cesty, vrátane dosiahnutie porozumenia, resp. nevyhnutných dodržiavaných dohôd (konsenzu ako vynúteného diktátu environmentom bez kompromisov) asi už ani neostane čas. Faktom ostáva, že ľudstvo znova nevie, akou cestou sa má uberať (nezávisle od katastrofických scenárov po 12. 12. 2012). Hľadá ju alebo sa orientuje naďalej na tradičné vychodené chodníčky, ktoré už nikam nevedú alebo končia na útese nad morom alebo priepasťou Tartaru a uväznenými Titánmi. Na ďalšie hroma-

denie finančného kapitálu a na výrobu nepotrebných nadproduktov pre permanentne ohľupovaných a okrádaných spotrebiteľov v záujme chamtivosti jednotlivcov, skupín chamtivcov až celej (ne)skrytej oligarchie v systéme timokracie (1. Obrazne na predaj kovového, dreveného, porcelánového alebo posledného vypchatého bociana pre ilúziu nového života?) Na **zvyšovanie zadĺženosti** s krutým vymáhaním nedobytných splátok a úrokov z úžery alebo s veľkorysým odpúšťaním dlhov za cenu poroby (2. Na permanentný rozpočtový deficit, život na nesplácaný borg pre celosvetovú exekúciu a následný prevod zhabaného majetku tiež dlhujúcim veriteľom – teda niekoho dlžníkom?) Na **preventívnu ochranu poisťovaním** vecí pred ich zničením a života pred smrťou v čase ešte nepredvídaného zomierania (3. Na poisťovanie poisťovní, ich súčasného i potenciálneho majetku?) Na **likvidáciu režimov** v regiónoch, ktoré sa pokúšajú hľadať alebo presadzujú iný spôsob života a nechcú sa podriať moci vládnucich bohov, rozdeľujúcich obyvateľov len na konfidentov a disidentov (4. Tradične pod čiernobielym heslom: Kto nejde s nami, ide proti nám?) Na **budovanie vedomostnej spoločnosti** a kultúrnej vyspelosti (prevažne len v proklamatívnej a apelatívnej polohe), paradoxne neraz so zabúdaním na učiteľov (mudrcov a majstrov) a s podporou nekultúrnych subjektov – potlačovateľov kultúry v sprievode „brušných tanečníkov“ (5. Nevedomosťou k objavom prevratných poznatkov a nekultúrnosťou k vzniku novej kultúry?) Na **podporu závislosti** od hier, reklamy, volebných kampaní za „ušetrenej“ milióny, demagógie, halucinogénov a iných omamných látok (vecí opojenia), trikov mágov, kaukliarov, manipulátorov a politických zabávačov (6. Mágiou, očarením a obmedzením súdnosti po extáze, týraní zvierat i ľudí, adrenalinových výčinoch, prepuknutí nacionalistických vášní, slobodných nedemokratických voľbách, pálení zástav a ničení symbolov mieru a nenásillia, pachu krvi z Kolosea alebo zo zombardovaného mesta, knokautovom údere Vladimira Kličkova alebo dosiahnutia víťazstva v rýchlosti šampiónom Formule 1 či gólom v poslednej minúte; od malých hriechov k veľkým činom či k väčším hriechom?) Na **neustále „objavovanie Ameriky“** alebo na opätovné „vypálenie Sodomy a Gomory“, prípadne na „postavenie novej Babylonskej veže“ (7. Od Divokého západu

skú pomoc od rôznych bohov a ich vyznávačov, ktorí neraz v ich mene spáchali a páchajú genocídy a democídy, zotročujú ľudí a búrajú symboly (atribúty) iných bohov (8. Uctievaním starých alebo nových božstiev a ich modiel?) Na pasívne **očakávanie súdneho dňa alebo nového mesiáša** – spasiťela v jase vesmírneho telesa, prípadne nového pozemského civilizátora v stopách Prométhea (9. Snáď to dovtedy „nejako“ vydrží?) Na rozširovanie skupiny vyvolených **uctievačov duchovných hodnôt a osvietených hľadačov duchovnej sily**, schopnej previesť ľudstvo do inej – vyššej dimenzie spôsobu života, ktorí ak nedokážu „obrobiť polia“ – nenakrmia a nenapojia tých zvyšných – väčšinových neosvietených, pravdepodobne budú nimi zlikvidovaní (10. Len duchom dobrej mysle porazenie démonov zloby?) Ktorú z týchto stokrát vyskúšaných jednosmerných dráh (odpovedí na desať otázok) môžeme označiť za tú „zlatú strednú cestu“? Ako a akým smerom sa teda máme uberať ďalej? Prognózou **príbehu nášho zajtrajška** sa stane optimistický sen alebo nočná mora? Dokážeme mať radi ľudí, vážiť si prírodu a číť jej zákony (v nej za prestretým stolom našej ťažko vymožiteľnej spravodlivosti), žiť šlachetne bez hriechu na plodiacej Zemi (nie vo vzduchoprázdnosti) a chrániť ju ako svoju daryňu života, žiteľku a domovinu, keď aj hovoriť o nej a o nás pravdu nebolo, nie je a asi nebude ľahké? Iné nám však neostáva, len neustále ju **hľadať, vedecky potvrdzovať a šíriť**, dnes však v obrovskej zmesi a spleti informačného balastu (somarín), ktorý zbytočne odčerpáva miliardy na „monitorovanie, spravodajstvo a informatiku“ o niekom/ničom úplne bezvýznamnom pre plnohodnotný život – o ničom (Pre koho?). Naši predkovia pri riešení **existenčných problémov** (života alebo smrti) hovorievali: „Dobré s nami a zlé preč.“ S dodatkom: „Apaga, satanas!“ S týmto najrozumnejším prístupom k životu dokázali robiť, ako sa patrí, prežiť, poučiť sa a splodiť potomstvo. Nefahko, dokonca prekonaním dvoch svetových vojen, ale predsa. Poznali teda cestu, na ktorú občas zabúdame. Možno ozaj stačí riadiť sa zdravým rozumom, rozpoznať pretváрку a skutočné hodnoty, a tak rozlíšiť dobro a zlo v našom okolí až globálnom environmente a živote v ňom. Následne v prospech ľudstva – verejnosti (nás všetkých) – dobro chrániť a rozvíjať, naopak zlo obmedziť v jeho snažení a s prístupom

A) Taddéo di Bartolo: Peklo - Iakomstvo (San Gimignano, 1396), B) Michelangelo: Posledný súd (Vatikán - Sixtínska kaplnka, 1541), C) Michelangelo: Potopa sveta (Vatikán - Sixtínska kaplnka, 1512)

k Divokému východu bez rešpektovania svetových strán s likvidáciou alebo dokonca s pozdvihnutím centier zodpovedných za škody až nepriazeň osudu jednotlivcov i celých národov alebo s budovaním nových stredísk skazy – úplnou stratou racionality, sebareflexie a orientácie?) Na bož-

nou mierou naivity veriť, že sa dá aj zlikvidovať. Inak boj o budúcnosť prehráme a zrejme za nejakú dobu (Už v tomto tisícročí?) zlikvidujeme aj posledný druh rodu Homo – človeka rozumného na Zemi.

RNDr. Jozef Klinda

„Hospodín videl, že skazenosť ľudí na zemi bola veľká a že všetko zmýšľanie ich srdca bolo ustavične zlé, Hospodín olútoval, že učinil človeka na zemi..“ (Genesis 6/5)